

Dünya Kitap Yılı'nın En İyileri Ödülü
2020
Yılın
İş Dünyası
Kitabı

DR. MAHFİ EĞİLMEZ

Türkiye Ekonomisi

Remzi Kitabevi

MAHFI EĞİLMEZ İstanbul'da doğdu. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat ve Maliye Bölümü'nü bitirdi. Gazi Üniversitesi'nde kamu maliyesi alanında doktora yaptı. Maliye müfettiş muavini olarak başladığı kamu kesiminden, Hazine müsteşarıyken istifa ederek ayrıldı. Özel sektörde finans kuruluşlarında üst düzey yönetici olarak görev yaptı. İstanbul Bilgi Üniversitesi ve Kadir Has Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak ders verdi. *Yeni Yüzyıl* ve *Radikal* gazetelerinde köşe yazıları yazdı. CNBCe ve NTV televizyonlarında program yaptı. Altınbaş Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapıyor, www.mahfiegilmez.com blog'unda 'Kendime Yazılar' adıyla yazılar yayınlıyor ve Hitit tarihi üzerine çalışmalarını sürdürüyor.

Türkiye Ekonomisi Dr. Mahfi Eğilmez'in 20. kitabıdır.

DR. MAHFİ EĞİLMEZ

TÜRKİYE EKONOMİSİ

Remzi Kitabevi

TÜRKİYE EKONOMİSİ / Mahfi Eğilmez

© Remzi Kitabevi, 2019

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Yayına hazırlayan: Nesrin Arslan

Kapak: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-1933-0

BİRİNCİ BASIM: Ocak 2020

Kitabın basımı 5000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul

Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi

4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 44903 / Tel (212) 629 0615

Cilt: Çifçi Mücellit, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi

5. Cad. No: 24-25 Bağcılar-İstanbul

Tel (212) 629 4783

Önsöz

Türkiye ekonomisi, gündeme bağlı olarak son derecede değişken ve oynak bir zemin üzerinde olduğu için sürekli olarak incelenmesi, değerlendirilmesi gereken bir yapı sergilemektedir. Bu yapının bazı statik unsurları var. Bunlar coğrafya, yeraltı ve yerüstü varlıklar, iklim, ülkenin komşularından oluşuyor. Buna karşılık nüfus, ekonomik yapı, üretim, tüketim, dış ekonomik ilişkiler, kurumsal yapı gibi sürekli değişen dinamik unsurları da sayabiliriz.

Bu kitap, Türkiye ekonomisinin statik ve dinamik unsurlarının envanterini sunmayı ve bu unsurlar arasındaki ilişkileri ortaya koymayı amaçlıyor.

Türkiye ekonomisi, ekonomi ve ekonomi politikası uygulamaları açısından bir laboratuvarıdır. Hemen her gün ekonomiyi etkileyen farklı gelişmeler yaşanıyor ve bu gelişmelere siyasal aktörlerden ve uygulayıcılardan farklı tepkiler geliyor. O nedenle kitabın son bölümünü Türkiye ekonomisinin güncel sorunlarına ayırdık.

Bu çalışmayı, Türkiye ekonomisi üzerine bugüne kadar yayımlanan kitaplardan farklı bir çerçevede ele almaya çalıştık. Türkiye ekonomisi kitaplarında yer alan alışılmış konulara ek olarak Türkiye'nin ekonomik yapısını, Türk Lirası'nı ve genel olarak parasal yapıyı, ekonomi yönetiminde görev alan kurumları, Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerini, Türkiye'nin borçluluğunu da ekleyerek tam bir Türkiye ekonomisi incelemesini amaçladık.

Kitabın, Türkiye ekonomisi dersi okuyanlar kadar, Türkiye'nin ekonomik yapısını ve ilişkilerini merak edenlerin de ilgisini çekeceğini düşünüyorum.

Kitabın son şeklini almasında katkılarını esirgemeyen Ömer Erduran, Öner Ciravoğlu ve Nesrin Arslan'a teşekkürlerimi sunarım.

Mahfi Eğilmez

İçindekiler

1. BÖLÜM

Küresel Ekonomi ve Türkiye

Küresel Ekonomide Türkiye'nin Yeri.....	17
Türkiye'nin Dünya'daki Yeri	22
Türkiye'de Jeopolitik Durum ve Ekonomiye Etkisi	23

2. BÖLÜM

Fiziksel Kaynaklar

Yerüstü Kaynakları	25
Su Kaynakları	26
Maden Varlığı Envanteri.....	27
Üç Önemli Yeraltı Serveti	28

3. BÖLÜM

İnsan Kaynakları

Nüfus Tanımları	33
Türkiye Nüfusunun Gelişimi	34
Eğitim	36
İstihdam ve İşsizlik.....	38
Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sistemi.....	42

4. BÖLÜM

Türkiye'nin Ekonomik Sistemi

Ekonomik Sistemler ve Türkiye'nin Yeri.....	45
Piyasa Sistemi	46
Piyasa Sisteminin İstisnaları ve Türkiye	47
Piyasa Sisteminden Sapmalar	51

5. BÖLÜM

Türk Lirası

Madeni Para ve Kağıt Para	53
Türk Lirası'nın İç Değeri	55
Türk Lirası'nın Satın Alma Gücü.....	56
Türkiye'de Kambiyo Rejimi	57
Türk Lirası'nın Dış Değeri.....	58

6. BÖLÜM

Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ve Türkiye'de Durum

Kavramlar ve Hesaplamalar	60
Türkiye'de Durum	63
Türkiye'de GSYH Hesaplanması.....	64
Ekonominin Kesimleri	66
Tarım Kesimi	68
Türkiye'nin Üç Önemli Tarımsal Ürünü.....	72
Sanayi Kesimi	79
Üç Önemli Sanayi Dalı	82
Hizmetler Kesimi	87
Üç Önemli Hizmet Dalı.....	89
Üretim Faktörleri ve Gelir Bileşenleri	93
Harcama ve Tasarruf Bileşenleri	94

7. BÖLÜM

Parasal Yapı

Parasal Büyüklükler	97
GSYH'nin Reel ve Parasal Eşitliği.....	99
Türkiye'de Para Arzını Etkileyen Kurumlar ve Etkileri	100

8. BÖLÜM

Türkiye Ekonomisinde Yapısal Değişim ve Yapısal Reform

Yapısal Değişim	103
Türkiye'de Gerçekleştirilmiş Yapısal Reform Örnekleri	106

9. BÖLÜM

Ekonomik Büyüme ve Türkiye

Ekonomik Büyüme	108
Türkiye'de Büyüme.....	113
Türkiye'de Büyümenin Arkasında Yatan Gerçek	114

10. BÖLÜM

Gelir Dağılımı ve Türkiye

Gelir Dağılımı ve Önemi	116
Fonksiyonel Gelir Dağılımı.....	120
Yoksulluk	121

11. BÖLÜM

Türkiye’de Kamu Kesiminin Yapısı

Kamu Kesimi	123
Kamu Kesiminin Mali Görünümü.....	127

12. BÖLÜM

Türkiye’de Ekonomiyle İlgili Kamu Kurumları

İlgili Kurum ve Kuruluşlar.....	129
Ekonomi Yönetiminde Yer Alan Kurumlar ve Sorumlulukları.....	136

13. BÖLÜM

Özel Kesim ve Hanehalkı

Reel Kesim	138
Finans Kesimi	141
Hanehalkı	142

14. BÖLÜM

Finansal Yapı

Merkez Bankası	144
Bankalar	148
Sermaye Piyasası	152
Menkul Kıymetler Borsası	153
Diğer Finans Kuruluşları	155

15. BÖLÜM

Borçluluk ve Özelleştirme Uygulamaları

Brüt Borç Stoku ve Borç Yüğü	160
Türkiye’nin Toplam Brüt Dış Borç Stoku ve Dış Borç Yüğü.....	161
Kamu Net Borç Stoku ve Net Borç Yüğü	162
Özelleştirme.....	163
Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları.....	164

16. BÖLÜM

Ödemeler Dengesi ve Dış Ticaret

Ödemeler Dengesi.....	167
Türkiye'nin Ödemeler Dengesi.....	171
Türkiye Turizmi	176

17. BÖLÜM

Dış Ekonomik İlişkiler

Ekonomik Birliklerle İlişkiler	178
Uluslararası Ekonomik ve Mali Kuruluşlarla İlişkiler	183
G-20 ile İlişkiler	189

18. BÖLÜM

**Türkiye'nin Ekonomik
Tarihinde Dönemler**

Osmanlıdan Devir Alınan Ekonomik Yapının Tasfiyesi (1923)	190
Liberal Politikalar Dönemi (1923-1929).....	194
Devletçi Politikalar Dönemi (1930-1949).....	196
Liberal Politikalara Dönüş Dönemi (1950 -1960).....	200
Planlı Karma Ekonomi Dönemi (1961-1979).....	202
Piyasa Ekonomisine Geçiş Dönemi (1980-2001).....	205
Müdahaleli Piyasa Ekonomisi Dönemi (2002 ve devamı).....	208
Dönemlerin Özeti	210

19. BÖLÜM

**Türkiye Ekonomisinin
Yaşadığı Başlıca Krizler**

1980 Öncesinde Yaşanan Krizler	212
1994 Krizi	213
1999 Asya ve Rusya Krizlerinin Etkisi.....	215
2001 Krizi	217
Küresel Krizin Türkiye Ekonomisine Etkisi	221
Türkiye'nin 1990 Yılından Sonra Yaşadığı Krizlerin Görünümü	225

20. BÖLÜM

Türkiye’de Ekonomi Politikası Uygulamaları

1980 Öncesi Politikalar	227
24 Ocak 1980 Kararları	228
2001 Krizi Öncesindeki Uygulamalar	230
2001 Krizi Sonrası	232

21. BÖLÜM

Türkiye Ekonomisinin Farklılıkları

Türkiye’nin Coğrafi Konumunun Yarattığı Farklılık ve Sorunlar	238
Siyasal Sistem Farklılıkları	239
İkili Para Sisteminin Yarattığı Farklılıklar	240
Türkiye Ekonomisinin Farklılıkların Üstesinden Gelmesi İçin Çözüm Yolu: Yapısal Reformlar	241

22. BÖLÜM

***Türkiye Ekonomisinin
Güncel Sorunları***

Yüksek Enflasyon	245
Yüksek İşsizlik	250
İkiz Açık.....	252
Kayıt Dışılık.....	253
Gelir Dağılımının Bozukluğu	256
Vergi Yapısının Bozukluğu	256
Dış Finansman Bağımlılığı	257
Türkiye’nin Kredibilite Sorunu.....	259
Net Hata ve Noksanın Yüksekliği	262
Orta Gelir Tuzağı	264
Dolarizasyon (Para İkamesi)	268
Sisteme Müdahaleler.....	270
Merkez Bankası’nın Bağımsızlığı Sorunu	271
Tasarruf Yetersizliği	272
Gösteriş Tüketimi	275
Kaynakça.....	277

Tablolar

Tablo 1: Dünya Ekonomisinde Paylar (Satın Alma Gücü Paritesine Göre).....	17
Tablo 2: Gelişmiş Ekonomilerin Dünyadaki Yeri, 2018 (Cari Fiyatlarla)	19
Tablo 3: Gelişmekte Olan Ekonomilerin Dünyadaki Yeri.....	20
Tablo 4: Türkiye'nin Dünya Ekonomisindeki Yeri, 2018 (Cari Fiyatlarla)	20
Tablo 5: Türkiye'nin GSYH Büyüklüğü Açısından Dünya Sıralamasındaki Yeri (Cari Fiyatlarla)	21
Tablo 6: Türkiye'nin Küresel Sistemdeki Yeri	22
Tablo 7: Türkiye'nin Orman Varlığı (Milyon Hektar)	26
Tablo 8: Türkiye'nin Su Varlığı ve Kullanım Miktarı	27
Tablo 9: Türkiye'nin Altın Üretimi ve İthalatı.....	30
Tablo 10: Türkiye'de Petrol ve Doğalgaz Üretimi	31
Tablo 11: Türkiye'de Nüfusun Bağlımlılık Durumu ve Geleceğe Dönük Tahminler.....	33
Tablo 12: Türkiye Nüfusunun Gelişimi	34
Tablo 13: Türkiye Nüfusunun Cinsiyete Göre Dağılımı	35
Tablo 14: Eğitim Durumu (15 yaş ve yukarı nüfusta)	36
Tablo 15: Örgün Eğitim	36
Tablo 16: PISA Testi Sonuçları, 2015	37
Tablo 17: Okul Türlerine Göre Başarı (matematik alanında)	38
Tablo 18: Türkiye'de Nüfus ve İstihdam	40
Tablo 19: Sigortalılar ve Emekli Aylığı Alanlar	42
Tablo 20: İşsizlik Sigortası Fonunun Gelir Gider Dengesi ve Fondan Yapılan Ödemeler.....	43
Tablo 21: Satın Alma Gücü Paritesi'ne (SAGP) Göre Hesaplanmış GSYH ve Kişi Başına Gelirin, Cari Fiyatlarla Hesaplanmış GSYH ve Kişi Başına Gelirle Karşılaştırılması...56	
Tablo 22: GSYH TL ve USD Olarak	63
Tablo 23: Üretim Kesimlerinin GSYH'deki Payları (%)	66
Tablo 24: Üretim Kesimlerinin GSYH'deki Payları (2018)	67

Tablo 25: Tarım Kesiminin Ekonomideki Yeri.....	68
Tablo 26: Tarım Yapılan Alanlar (Bin Hektar).....	69
Tablo 27: Başlıca Tarım Ürünleri Üretimi (Bin Ton)	70
Tablo 28: Dünyada Tarımsal Katma Değer	71
Tablo 29: Dünyada ve Türkiye’de Buğday Üretimi (Milyon Ton)	72
Tablo 30: Dünyada Şeker Üretimi	73
Tablo 31: Türkiye’de Pancar, Şeker Üretimi ve Tüketimi (Bin Ton).....	74
Tablo 32: En Fazla Zeytin Üreten Ülkeler	76
Tablo 33: En Fazla Zeytinyağı Üreten Ülkeler	77
Tablo 34: Türkiye’nin Hayvan Varlığı (Bin Adet)	78
Tablo 35: Türkiye’de Su Ürünleri Üretimi (Bin Ton)	78
Tablo 36: GSYH’de Sanayi Kesiminin Payı 1998-2018	79
Tablo 37: Toplam Sanayi Endeksi (2015 = 100)	81
Tablo 38: Türkiye’de Otomotiv Üretimi (Adet).....	83
Tablo 39: Türkiye’de Otomotiv İhracatı	83
Tablo 40: Türkiye’nin Tekstil Ürünleri İhracatı ve Dünya Tekstil Ürünleri İhracatındaki Payı (Milyar Dolar).....	84
Tablo 41: Türkiye’nin Kimyevi Maddeler ve Mamuller İthalatı (Milyar USD)	85
Tablo 42: GSYH’de Sanayi Kesiminin Payı, 1998-2018	85
Tablo 43: Yabancılarla Konut Satışı (Adet)	87
Tablo 44: GSYH’de Hizmetler Kesiminin Payındaki Gelişme (%)	88
Tablo 45: Perakende Satış Endeksi (2015 = 100)	89
Tablo 46: Mevsim ve Takvim Etkilerinden Arındırılmış Perakende Satış Hacim Endeksi (2015 = 100)	90
Tablo 47: Demiryolu ve Havayolu Taşımacılığı	92
Tablo 48: Üretim Faktörlerininin GSYH’den Aldıkları Paylar (%).....	94
Tablo 49: Harcamalar Yöntemiyle GSYH’nin Dağılımı (%)	95
Tablo 50: Türkiye’de Yapısal Değişim: Üretim Kesimlerinin Dönüşümü (%).....	103
Tablo 51: Türkiye’de Yapısal Değişim: İstihdamın Değişimi (GSYH’de Paylar, %).....	104
Tablo 52: GSYH ve Nominal Büyüme Oranları	110
Tablo 53: Zincirleme Hacim Endeksi (2009 = 100) ile Reel Büyümenin Hesaplanması.....	111

Tablo 54: Türkiye’de Onar Yıllık Dönemlerin Ortalama Büyüme Oranları.....	113
Tablo 55:Türkiye Ekonomisinde Gelir Dağılımı	118
Tablo 56: Gini Katsayısı Avrupa Sıralaması, 2017	119
Tablo 57: Türkiye’de Fonksiyonel Gelir Dağılımı.....	120
Tablo 58: Türkiye’de Yoksulluk	122
Tablo 59: Merkezi Yönetim Bütçesinde Gelişmeler (Milyar TL)	127
Tablo 60: Kamu Kesimi Genel Dengesi.....	128
Tablo 61: Türk Eximbank’ın Son İki Yılda İhracata Verdiği Destekler (Milyon Dolar)	134
Tablo 62: Türkiye’de Üretimde Bulunan Reel Kesim Şirketlerinin En Fazla Satış Yapanları (2018, Milyar TL)	138
Tablo 63: Bankacılık Kesiminin Başlıca Göstergelerinin Gelişimi.....	141
Tablo 64: Sigortacılık Kesiminin Prim Üretimi (Milyar TL)	142
Tablo 66: Hanehalkının Borçluluk Durumu	143
Tablo 65: Hanehalkı Harcamalarının Dağılımı (%).....	143
Tablo 67: Türkiye’de Bankacılık Kesiminin Yapısı (2019)	151
Tablo 68: Faktoring Şirketlerinin Temel Göstergeleri	157
Tablo 69: Finansal Kiralama Şirketlerinin Temel Göstergeleri....	157
Tablo 70: Finansman Şirketlerinin Temel Göstergeleri	158
Tablo 71: Varlık Yönetim Şirketlerinin Temel Göstergeleri	158
Tablo 72: Türkiye’nin Brüt Dış Borç Stokunun Kesimlere Göre Dağılımı ve Yıllar İtibarıyla Gelişimi	161
Tablo 73: Kamu Net Borç Stoku ve Net Borç Yükünün Hesaplanması (Milyar TL).....	162
Tablo 74: Türkiye’nin 2018 Yılı Ödemeler Dengesi (Milyon USD)	172
Tablo 75: Türkiye’nin Dış Ticaret Dengesi (Milyon USD).....	173
Tablo 76: Türkiye’nin İhracatında İlk 10 Ülke ve İhracat Miktarları (2018)	174
Tablo 77: Türkiye’nin İthalatında İlk On Ülke ve İthalat Miktarları (Bin USD, 2018)	175
Tablo 79: Türkiye’ye Gelen Turist Sayısı ve İlk Üç Ülke	176
Tablo 78: Türkiye’nin Başlıca İhraç Ürünleri (Milyar USD, 2018)	176

Tablo 80: Turizm Gelirleri ve Turist Başına Gelir	177
Tablo 81: Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerle Dış Ticaret İlişkisi (2018, milyar USD)	180
Tablo 82: Türkiye'nin Şangay İşbirliği Üyesi Ülkelerle Dış Ticaret İlişkisi (2018, Milyar USD)	181
Tablo 83: Türkiye'nin IMF ile Yaptığı 19 Stand-by Düzenlemesi	185
Tablo 84: Osmanlı Ekonomik Göstergeleri.....	193
Tablo 85: Osmanlı Dış Borçlarının Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Ödenme Şekli	199
Tablo 86: Türkiye'nin Kamu Kesimi ve Özel Kesim Dış Borçları	207
Tablo 87: Türkiye Ekonomisinde Dönemler	211
Tablo 88: Türkiye'de Enflasyon 1983-2018.....	245
Tablo 89: Merkez Bankası'nın Enflasyon Hedefi ve Gerçekleşen Enflasyon Oranları.....	249
Tablo 90: Türkiye'de İşsizlik Oranı (%).....	250
Tablo 91: Türkiye'nin İç ve Dış Ekonomik Dengeleri.....	253
Tablo 92: Ödemeler Dengesi ve Finansmanı	263
Tablo 93: Dünya Bankası'nın Gelirlerine Göre Ülke Sınıflandırması	265
Tablo 94: İki Farklı Kriteye Göre Orta Gelir ve Türkiye'de Kişi Başına Gelir	266
Tablo 95: Türkiye'de Para İkamesi	268

1. BÖLÜM

Küresel Ekonomi ve Türkiye

KÜRESEL EKONOMİDE TÜRKİYE'NİN YERİ

Dünya Ekonomisinin Görünümü

2018 yılı itibarıyla dünya, cari fiyatlarla toplam olarak 84,7 trilyon dolar, satın alma gücü paritesine göre 135,2 trilyon dolar GSYH'ye sahiptir. Aynı tarihte dünya nüfusunun 7,6 milyar kişiden oluştuğuna göre dünyada cari fiyatlarla kişi başına gelir 11,144 dolar, satın alma gücü paritesine göre kişi başına gelir ise 17,789 dolar olarak hesaplanıyor. Dünya ekonomisinin görünümü şöyledir.

**Tablo 1: Dünya Ekonomisinde Paylar
(Satın Alma Gücü Paritesine Göre)**

2018	Sayı	GSYH Payı (yüzde)	Nüfus Payı (yüzde)	Kişi Başına Gelir Payı (yüzde)
Gelişmiş ekonomiler	39	40,8	14,3	2,87
ABD		15,2	4,4	3,48
Euro bölgesi	19	11,4	4,5	2,52
Japonya		4,1	1,7	2,53
İngiltere		2,2	0,9	2,56
Kanada		1,4	0,5	2,80
Diğerleri	16	6,4	2,3	2,83

(Kaynak: IMF World Economic Outlook, April, 2019)

Bu kitap, Türkiye ekonomisi üzerine yazılmış
kitaplardan farklı bir bakış açısı getiriyor.

Türkiye'nin ekonomik yapısını, Türk Lirasını ve parasal
düzeni, ekonomi yönetiminde görev alan kurumları,
Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerini ve borçluluğunu da
içeren kapsamlı bir ekonomik çerçeve çiziyor.

Türkiye ekonomisi, ekonomi ve ekonomi politikası
uygulamaları açısından bir laboratuvar gibi.
Hemen her gün ekonomiyi etkileyen farklı gelişmeler
yaşanıyor ve bu gelişmelere politika yapıcılardan
ve uygulayıcılardan farklı tepkiler geliyor.

Bu nedenle kitabın son bölümünde Türkiye
ekonomisinin güncel sorunlarına da yer veriliyor.

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-1933-0

9 789751 419330

KDV'den muafdir